

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

M. Fabii Quintiliani Institutionum Oratoriarum Libri Duodecim

Summa diligentia ad fidem vetustissimorum codicum recogniti ac restituti

Quintilianus, Marcus Fabius

Lugd. Batav. ; Roterodami, 1665

Cap. VII. De demonstrativo, quod constat laude & vituperatione.

urn:nbn:de:hbz:466:1-12945

qui natura soli sunt, *conjectura in scripto & voluntate, qualitas in syllogismo*, & quæ per se est *aperta finitio*. ¹ Causa quoque, & judicatio & continens est in omni genere causarum. Nihil enim dicitur cui non insit ratio, & quo iudicium referatur, & quod rem maxime contineat. Sed quia magis hæc variantur in litibus, & fere tradita sunt ab iis qui de judicialibus causis aliqua composuerunt, ² in illam partem differantur. Nunc quia in tria genera causas divisi, ordinem sequar.

¹ *Causa quoque.*] Qui statum ponunt in prima conscriptione, statibus omnibus pene præter conjecturam addunt *judicationem*: Fabius tamen *judicationem* & statum facit eadem, ut docebit in causis judicialibus. *Turneb.*
² *In illam partem differantur.*] *Cap. hujus lib. II.*

C A P. VII.

De demonstrativo, quod constat laude & vituperatione.

AC potissimum incipiam ab ea quæ constat *laude ac vituperatione*. Quod genus videtur Aristoteles, atque eum secutus Theophrastus, à parte negotiali, hoc est *negotialis*, removisse, totamque ad solos auditores relegasse: & id ejus nominis, quod ab ostentatione ducitur, proprium est. Sed mos Romanus etiam negotiis hoc munus inferuit. Nam & ¹ funebres laudationes pendent frequenter ex publico aliquo officio, atque ex senatusconsulto magistratibus sæpe mandantur: & laudare testem, vel contra, pertinet ad momentum judiciorum: ² & ipsis etiam reis dare laudatores licet: & editi in competitores in *L. Pisonem*,

Genus demonstrativum in negotia civilia per se non cadit, ut putat *Arist. lib. I. Rhet.* Est autem secutus id quod fieri videbat. nam illius ætate *sophistæ* genus *demonstrativum* occupant, quo utebantur duntaxat ad auditorum oblectationem & proprium quantum. *Turneb.*
¹ *Funebres laudationes.*] Præclari viri Romæ post mortem laudabantur, fere à propinquis, interdum etiam à magistratibus, ut à Publicola Brutus: quod ad negotia pertinet. *Idem.*
² *Et ipsis etiam reis, &c.*] Qui in publica causa reus erat, si aliquam provinciam recte administrasset, ex ea decem legati mittebantur ad reum laudandum: ut à *Massiliensibus & Narbonensibus* ad laudandum Fontejum. *Idem.*

sonem, in *Clodium & Curionem* libri, vituperationem continent, & tamen in Senatu loco sunt habiti sententiæ. Neque inficias eo, quasdam esse ex hoc genere materias ad solam compositas ostentationem, ¹ ut laudes deorum, virorumque quos priora tempora tulerunt. Quo solvitur quaestio supra tractata: manifestumque est errare eos qui nunquam oratorem dicturum nisi de re dubia putaverunt. ² An laudes *Capitolini Jovis*, perpetua sacri certaminis materia, vel dubiæ sunt, vel non oratorio genere tractantur? Ut desiderat autem laus quæ negotiis adhibetur, probationem: sic etiam illa quæ ostentationi componitur, habet interim aliquam speciem probationis: ut qui *Romulum Martis filium*, educatumque à lupa dicat, in argumentum cœlestis ortus utatur his, quod abjectus in profluentem, non potuerit extingui: quod omnia sic egerit, ut genitum præside bellorum deo, incredibile non esset: quod ³ ipsum quoque cœlo receptum temporis ejus homines non dubitaverint. Quædam vero etiam in defensionis speciem cadant: ut si in *laude Herculis*, ⁴ permutatum cum regina *Lydiæ* habitum, & imperata (ut traditur) pensa orator excuset. Sed proprium laudis est, res *amplificare*, & *ornare*. ⁵ Quæ materia præcipue quidem in deos & homines cadit: est tamen & aliorum animalium, & carentium anima. ⁶ Verum in deis genera-

¹ *Ut laudes deorum.*] Laudes deorum *hymni* dicuntur: virorum vero *encomia*. Idem.

² *An laudes Capitolini Jovis.*] Certamen quoddam sacrum in honorem Jovis Capitolini fiebat, ut meminit *Tranquillus*. illic orationes de Jovis laudibus recitabantur. Idem.

³ *Ipsam quoque cœlo receptam.*] Hæc persuasio ortum habuit à *Procuro*, qui ut plebis animos leniret, sancte juravit se vidisse *Romulum* in cœlum ascendentem. quanquam revera à patribus discerptus fuit, dum concionaretur apud *Capreas paludes*. Idem.

⁴ *Permutatum cum Regina Lydia ha-*

bitum.] Nam *Hercules* exuvium *Leonis* cum *Omphales* monilibus muliebrique cultu permutavit. quod fecit, ut alii dicunt, quia servus erat ejus: ut alii, quia nimio amore vincebatur. Idem.

⁵ *Quæ materia.*] Partitur materiam *demonstrativam* in ea quæ cadit, deinde locos subjicit quibus utendum in rei cuiusque laudatione aut vituperatione. porro si quis fusio rem harum rerum tractatum desiderat, legat *Menandrum* theatorem. Idem.

⁶ *Verum in deis.*] Laudes deorum qui videre cupit, legat *Homeri hymnos*, & *Callimachi*. Idem.

generaliter primum majestatem ipsius eorum naturæ venerabimur: deinde propriam vim cujusque, & inventa, quæ utile aliquid hominibus attulerint. Vis ostenditur, ut *in Jove*, regendorum omnium: *in Marte*, belli: *in Neptuno*, maris. Inventa, ut artium, *in Minerva*: *Mercurio*, literarum: medicinæ, *Apolline*: *Cerere*, frugum: *Libero*, vini. ¹ Tum si qua ab his acta vetustas tradidit, commemoranda. Addunt etiam diis honorem parentes, ut si quis sit filius Jovis. Addit antiquitas, ² ut iis qui sunt ex Chao, Progenies quoque, ut *Apollo ac Diana Latone*. ³ Laudandum in quibusdam, quod geniti immortales: in quibusdam, quod immortalitatem virtute sunt consecuti: ⁴ quod pietas principis nostri, præsentium quoque temporum decus fecit. Magis est varia laus hominum. Nam primum ⁵ dividitur *in tempora*, quodque ante eos fuit, quoque ipsi vixerunt. In iis autem qui fato sunt functi, etiam quod est insecutum. Ante hominem, *patria ac parentes, majoresque* erunt, quorum duplex tractatus est. aut enim respondisse nobilitati, pulchrum erit: aut humiliter genus illustrasse factis. Illa quoque interim ex eo quod ante ipsum fuit tempore trahentur, quæ responsis vel auguriis futuram ⁶ claritatem promiserint: ⁷ ut eum qui ex Thetide natus esset: majorem patre

¹ *Tum si qua ab his acta.*] Ut scribunt Bacchum totum pene orbem domuisse, Jovem autem Titanas & Gigantes interfecisse. *Idem.*

² *Ut iis qui sunt ex Chao.*] *Hesiodus* in *Theogonia*, rerum omnium atque adeo deorum originem à Chao repetit. ita autem appellatur immensus hiatus, omnium rerum in se complectens semina. *Idem.*

³ *Laudandum in quibusdam, &c.*] Hoc adulatorium est. nam Domitianus se dominum & deum appellari volebat, ut scribit *Tranquillus*. *Idem.*

⁴ *Quod pietas principis nostri, &c.*] *Suetonius* de Domitian. Par arrogantia cum procuratorum suorum nomine for-

malem dicitur epistolam, sic coepit: Dominus & Deus noster hoc fieri jubet: unde institutum posthac, ut ne scripto quidem ac sermone cujusquam appellaretur aliter. *Plin.* lib. 1. *hist. natural.* de *Vespasiano*. *C. Pithæus.*

⁵ *Dividitur in tempora.*] Laus hominum in tria tempora dividitur, *in præteritum*, ubi patria, parentes, prodigia, cæteraque: *præsens*, ubi animi bona & corporis, gradusque ætatis: *consequens*, ubi quæ post mortem, ut statua, funera. *Turneb.*

⁶ *Clavitatem.*] *Achillem* intelligit ex *Ovidii Metam.*

⁷ *Ut eum qui ex Thetide, &c.*] Quocirca *Prometheus* *Jovem* monuit ut *Thetidis*

patre suo futurum cecinisse dicuntur oracula. Ipsius vero laus hominis, *ex animo*, & corpore & extra positus peti debet. Et corporis quidem fortuitorumque cum levior, tum non uno modo tractanda est. Nam & pulchritudinem interim roborque prosequimur honore verborum, ut Homerus in ¹ *Agamemnone* atque ² *Achille*. Interim confert admirationi multum etiam infirmitas, ut cum idem *Tydea* parvum, sed bellatorem dicit fuisse. Fortuna vero cum dignitatem affert, ut in regibus principibusque (nanque est hæc materia ostendendæ virtutis uberior) tum quo minores opes fuerunt, eo majorem benefactis gloriam parit. Sed omnia quæ extra nos bona sunt, quæque hominibus forte obtigerunt, non ideo laudantur, quod habuerit quis ea, sed quod his honeste sit usus. Nam *divitiæ*, & *potentia*, & *gratia*, cum plurimum virium dent in utranque partem certissimum faciunt morum experimentum. aut enim meliores propter hæc aut peiores sumus. Animi semper vera laus: sed non una per hoc opus via ducitur. Namque aliàs ætatis gradus, gestarumque rerum ordinem sequi speciosius fuit, ut in primis annis laudaretur indoles, tum disciplinæ, post hoc operum, id est factorum dictorumque contextus: aliàs in species virtutum dividere laudem, *fortitudinis*, *justitiæ*, *continentiæ*, cæterarumque ³ ac singulis assignare quæ secundum quaque earum gesta erunt. Ultra sit autem harum via utilior, cum materia deliberabimus: dum sciamus gratiora esse audientibus, quæ solus quis, aut primus, aut certe cum paucis fecisse dicitur: si quid præterea supra spem aut expectationem, præcipue quod aliena potius causa, quam sua. Tempus quod finem hominis insequitur, non semper tractare contingit: non solum quod viventes aliquando laudamus

Thetidis congressum vitaret, alioqui fore ut à filio regno expelleretur. *Turneb.*

¹ *Agamemnone.*] Iliad. 2.

² *Achille.*] Iliad. 5.

³ *Ac singulis assignare.*] Omisit tertium ordinem, cujus meminit *Cic.* in

Partit. Nam aliquando solemus à majoribus ad minora descendere, aliquando à minoribus ad majora ascendere, & hæc inter se variare. sed hic ordo confusior est, & idcirco omissus à Fabio. *Turneb.*

damus, sed quod rara hæc occasio est, ut ¹ referri possint ² divini honores, & decreta, ut ³ publice statuæ constitutæ. Inter quæ numeraverim *ingeniorum monumenta* quæ seculis probarentur. Nam quidam, ⁴ sicut Menander, justiora posterorum quam suæ ætatis judicia sunt consecuti. Afferunt laudem liberi parentibus, urbes conditoribus, leges laboribus, artes inventoribus, necnon instituta quoque auctoribus, ut à ⁵ Numa traditum deos colere, & à Publicola ⁶ fasces populo summittere. Qui omnis etiam in vituperatione ordo constabit tantum in diversum. Nam & turpitudine generis opprobrio multis fuit: & quosdam claritas ipsa notiores circa vitia, & invisos magis fecit: & in quibusdam ⁷ ut in Paride traditum est, prædicta perniciēs: & corporis ac ⁸ fortunæ quibusdam mala contemptum, ut Thersitæ: at vero quibusdam bona vitis corrupta odium attulerunt: ut Nirea imbellem, ⁹ Plistenem impudicum, à poëtis accepimus. Et animi totidem vitia, quot virtutes sunt: nec minus quam in laudibus, duplici ratione tractantur. Et post

1 *Ut referri possint divini hon.*] Horatius Augusto: *Præsenti tibi maturos largimur honores Jurandasque tuum per nomen ponimus aras.* Pith.

2 *Divini honores.*] Id fiebat more Romano. nam imperatores plerunque in numerum deorum referebantur, ut docet *Herodianus* in apotheosi Severi imperatoris. *Turneb.*

3 *Publice statuæ constitutæ.*] Nam viris de rep. bene meritis plerunque senatusconsulto statuæ decernebantur in celeberrimis urbis locis, ut in foro & Capitolio. *Idem.*

4 *Sicut Menander.*] Nam Menander tametsi omnium Comicorum esset doctissimus, in certaminibus Comicis à Philemone longe se inferiore, qui gratia & factione valebat, sæpenumero est victus, præpostero judicio. *Idem.*

5 *A Numa.*] Hic auctor fuit religionis & juris pontificii apud Romanos. Auctor *Dionysius Halicar.* *Plutar.* &

Livius. *Idem.*

6 *Fasces populo summittere.*] *Fasces summittere est,* vim & insignia imperii alicujus reverentiæ & majestati summittere: quod fiebat à consulibus, cum in concionem prodibant, ut significarent penes populum auctoritatem esse concionis. *Idem.* *Fasces populo summittere.*] *Livius* 1. & 2.

7 *Ut in Paride traditum est.*] Nam Hecuba cum esset gravida, somniavit se parituram facem, qua conflagraret Ilium. consulti conjectores, *Paridem* dixerunt perniciosum fore urbi. *Turnebus.*

8 *Fortunæ.*] *Formæ.*

9 *Plistenem impudicum.*] *Plistenem* hunc ajunt patrem fuisse Agamemnonis & Menelai. eumque impudicum ait, quod tamen *Dictys Cretensis*, qui hanc rem scribit, non commemorat. Alii *Clisthenem* legunt, qui notatur à Comicis ut impudicus. *Turneb.*

1 *Ut*

post mortem adjecta quibusdam ignominia est: ¹ ut Melio, cuius domus solo æquata: ² Marcoque Manlio, cuius prænomen è familia in posterum exemptum est. Et parentes malorum odimus. Et est conditoribus urbium infame, contraxisse aliquam perniciosam cæteris gentem, qualis est primus ³ Judaicæ superstitionis auctor, & Gracchorum leges invisæ: & si quod est exemplum deforme posteris traditum, quale libidinis vir Perfes in ⁴ muliere Samia instituere ausus dicitur primus. Sed in viventibus quoque iudicia hominum velut argumenta sunt morum, & honos aut ignominia veram esse laudem vel vituperationem probat. Interesse tamen ⁵ Aristoteles putat ubi quidque laudetur aut vituperetur. Nam plurimum refert qui sint audientium mores, quæ publice recepta persuasio: ut illa maxime quæ probant, esse in eo qui laudabitur, credant: aut in eo contra quem dicemus, ea quæ oderint. Ita non dubium erit iudicium, quod orationem præcesserit. Ipsorum etiam iudicium permiscenda laus semper. nam id benevolos facit: quoties autem fieri poterit, cum materiæ utilitate jungenda. ⁶ Minus Lacedæmone studia literarum, quam Athenis, honoris merebuntur: plus patientia, fortitudo. *Rapto vivere quibusdam honestum*, aliis cura legum. *Frugalitas* ⁷ apud Sybaritas forsitan odio foret, veteribus Romanis summum

¹ *Ut Melio.*] *Spurius Melius* cum frumenti largitionibus in suspicionem regni affectati venisset, à Servilio Hala interfectus est. *Idem.*

² *Marcoque Manlio.*] *Livius* decad. 1. lib. 4. & lib. 6.

³ *Judaicæ superst. auctor.*] Hunc locum nonnulli *de Judæis* intelligunt, quorum superstitionem Romani oderant. *Alciatus* tamen *de Christianis* intelligit, quorum religionem Judaicam superstitionem appellabant Romani, quia à Judæis manavit Christianismus. Sic etiam appellare solent jurisconsulti. Porro Fabii tempore persecutio in Chri-

stianos à Domitiano est edita. *Turneb.*
⁴ *Muliere Samia.*] *Vide Cœlium* lib. 10. c. 18.

⁵ *Aristoteles.*] *Lib. 1. Rhet. ad Theodec.*

⁶ *Minus Lacedæmone, &c.*] *Bellicosi* enim erant *Lacedæmonii*, *Athenienses* vero studio literarum dediti: apud quos artes inventæ sunt, auctore *Cic.* ibique consumptæ. *Minus Lacedæmone, &c.*] *Xenophon* de statu *Laced.*

⁷ *Apud Sybaritas.*] *Sybaritæ* populi fuerunt *Italiæ*, victu & cultu luxuriosi. hinc abierunt in proverbium *mensæ Sybariticæ*. *Turneb. Apud Sybaritas.*] *Vide Politic.*

summum *luxuria* crimen. Eadem in singulis differentia. Maxime favet iudex, qui sibi dicentem ¹ assentiri putat. ² Idem præcipit illud quoque, quod mox Cornelius Celsus prope supra modum invaluit: quia sit quædam virtutibus ac vitiis vicinitas, utendum proxima derivatione verborum, ut pro temerario *fortem*, pro prodigo *liberalem*, pro avaro *parcum* vocemus: quæ eadem etiam contra valent. Quod quidem orator, id est vir bonus, nunquam faciet, nisi forte communi utilitate ducatur. Laudantur autem urbes similiter atque homines. Nam pro parente est conditor: & multum auctoritatis affert vetustas, ³ ut iis qui terra dicuntur orti: & virtutes ac vitia circa res gestas: eademque in singulis. Illa propria, quæ ex loci positione ac munitione sunt. Cives illis, ut hominibus liberi, decori. Est laus & operum, in quibus *honor*, *utilitas*, *pulchritudo*, auctor spectari solet. *Honor*, ut in templis: *utilitas*, ut in muris: *pulchritudo* vel auctor, utrobique. Est & locorum, qualis Siciliæ apud ⁴ Ciceronem. in quibus similiter *speciem* & *utilitatem* intuemur: *speciem*, maritimis, planis, amœnis: *utilitatem*, salubribus, fertilibus. Erit etiam dictorum factorumque laus generalis. Erit & rerum omnis modi. Nam & somni ⁵ & mortis scriptæ laudes, ⁶ & quorundam à medicis ciborum. Itaque ut non consensu hoc laudativum genus circa solam versari honesti quæstionem, sic qualitate maxime contineri puto: quanquam omnes tres status cadere in hoc opus possint, hisque usum C. Cæsarem in vituperando Catone,

nota-

Politi. c. 15. Miscel. & Erasmi in prov. Sybaritica mensa.

1 *Assentiri.*] Assentari.

2 *Idem.*] Aristot. 1. Rhetor. ad Theodectem.

3 *Ut iis qui terra, &c.*] Videtur hoc propter Athenienses dixisse, qui se *indigenas* dicebant, & in eodem loco natos. Potest etiam referri ad id quod ajunt, homines primum natos in Ægypto ex Nili limo. *Turneb.*

4 *Ciceronem.*] Act. 4. in Ver.

5 *Et mortis scriptæ laudes.*] Mortem laudavit *Hegesias*, auctore Val. Maximo, cujus perlecta oratione multi mortem sibi consciverunt, persuasi videlicet mortem omnium rerum optimam esse. lege tamen postea cautum, ne quis hanc orationem legeret. *Turneb.*

6 *Et quorundam à medicis ciborum.*] Scribit *Plinius* Catonem & *Chrysippum* integros dicasse libros laudibus brassicæ. *Idem.*

Q

I Nes

notaverit Cicero. Totum autem habet aliquid simile suavoriis : quia plerunque eadem illic suaderi , hîc laudari solent.

C A P. VIII.

De suavoria seu deliberativa, & prosopopœia.

IO **D**eliberativas quoque miror à quibusdam sola utilitate finitas. Ac si quid in his unum sequi oporteret, potior fuisset apud me Ciceronis sententia, qui hoc materiæ genus dignitate maxime contineri putat. ¹ Nec dubito quin hi qui sunt in illa priore sententia, secundum opinionem pulcherrimam, *ne utile quidem, nisi quod honestum* esset, existimarint. Et est hæc ratio verissima, si consilium contingat semper bonorum atque sapientum. Verum apud imperitos, apud quos frequenter dicenda sententia est populumque præcipue, qui ex pluribus constat indoctis, discernenda sunt hæc, & ² secundum communes magis intellectus loquendum. Sunt enim multi qui etiam quæ credunt *honestæ*, non tamen satis eadem *utilia* quoque existiment : quæ turpia esse dubitare non possunt, utilitatis specie ducti probent, ut ³ *foedus Numantinum, jugumque Caudinum.*

¹ **N**ec dubito.] Alludit ad paradoxum Stoicorum. statuerunt enim illi, *nihil esse utile quod non sit honestum* : quod à Socrate manasse videtur, qui eum pessime fecisse dixit, qui primus utilitatem ab honestate sejunxerit, cum hæc essent conjuncta natura. De quo fuit Cic. in offic. & paradoxis. quodque Aufonius hoc phalecio est complexus :

Nunquam discrepat utile à decoro.
Turneb.

² *Secundum communes magis, &c.*] Cic. quoque ait, hominum quoddam genus esse agreste & imperitum, quod sola utilitate ducatur : quoddam peritum & eruditum, quod *honestate* traha-

tur. cujus rei habendam putat rationem, ut hic quoque Fabius. Idem.

³ *Fœdus Numantinum, jugumque Caudinum.*] Hostilius Mancinus à Numantinis superatus, turpem cum illis pacem fecit, ut relictis armis & impedimentis omnibus exercitum reduceret. *Veturius* autem & *Posthumius* ad furcas Caudinas ab Herennio Samnitum duce clausi, pacem fecerunt his conditionibus, ut relictis armis & impedimentis, militibusque sub jugum missis discederent. Utrunque fœdus quod sine auctoritate senatus factum esset, irritum fuit & improbatum, ejusque auctores hostibus redditi ad supplicium. Idem. *Fœdus Numantinum,*